

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer ha-Milu'im

Schönhack, Joseph

קסוי, קאהנייש

Varsha, 629 = 1869

מ תוא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9688

לרע (נרע' א ז) דמלרע לרקיע(אונטער-האלב).
לש'ים (נרע' יח ו) לרשי (קנעטטען).
 (שמות יב לט) ואפי ית לרשא (טייג).
לשכה (ירמיה לה ד) לשכת רברביא (צייטמער) חדר ומעון. *λεσχη*
 (ערהאלונגס אָרט), צוא אָפֿענטליכע אנגעלעגענהייט).
לשן (משלי ל יוד) לא תלשן עבדא (פֿערלוימדען) ל"ם.
לשש (חוס' שזיעית ה) הלשישות והלביצין; מין צמח שצובעים בו.

מ

מאה מאוון (שמ"א כט ז) למאון ולא לפין(שמות כח יב) רבני מאותא (הונדערטע).
מאהא (ת"ש א ז) ונעימת פומיה היך מאחא (בוטער) חמאה, כמו חלקו מחמאות".
מאין (ת"י שמו' יד כו) ויתובון מאין על מצראי (וואסער).
מאך ת' רפדתי (ליוז י"י) מאכית (אונטער בעטען, ניעדער לעגען) ענ' הצעה והשפלה, כע' מך א' וב'.
מאינון (פסיק'ל) ועורות תחשים מאינון, צ"ל "מיינון" כבירושלמי, ע"ע.
מאים (קס"ר, יש רעה) המערב כו' מי מאים בדבש *mus* (פארא-דז-אפֿעל) מין תפוח ארוכי ובשרו מתוק ממראה ירוק (געלבליד).
מאסי ת' מרפא (משלי ד כז) מאסי (היילונג) כע' מס א.
מארג (חוס' פאס א) המארג חייב בתחלתו; כע' מרג ג, ששומט מעט מעט.
מארמאין מארסוון (ווי"ל לד) ע"ע זמין לעיל.

מאורע (שנח כד.) מעין המאורע (בעגעבענהייט, עראייגניס) ממקרה וזכר היום.
מאושכן (נכו' מד:) מל"ם, מרוח אשך; פי' בעל אשכים (האָדען) גדולים.
מאית (ישע' לח א) ארי מאית את (שמערבען).
מאתן ת' מאתים (נרע' לז ט ו) מאתן (צווייא הונדערט).
מבדה לי (שס"ר, מי יתנד); כמו "מבוה" (פֿעראכטען).
מבהתנא (משלי י ה) ברא הוא מבהתנא (שאַנדליכער) מע' בהת.

מבטין (ת' ליוז כה י) בע' בטן ד (מראכטיג מאכען).
מבן מבינה (נ"ר עט) אשאל לי מבאניך (בעזען) שבמים וכפות דקלים שמטאטאין בם, ובקה"ד (טוב ילד) צ"ל "כי מביני סורייתא".

מבע (א) (דנכ' לז לה) ומבע דעתיד להון (איילען) מע' בע'.
מבע (ב) ת' יפיה (משלי יט ה) מביע (רעדען) מל"ם. נוס' אחר "מוועי".

מבעה ת"י כלחוך השור (נמד' כז ד) היכסא דמבעין חורתא (אבפֿרעסען).

מבעור (ישע' ל יד) למחתי נור ממבעור (העערד) כירה.

מברא (נלוס ז:) ואי איכא מברא; כמו "מעברא" (א' פֿאַהרע) כעין אניה שמוחה לעבור בה את הנהר.
מברי (פסל' מז ד) הות לי דמעתי למברי (נאהרונג) מוון; מע' ברה א לעיל.

מברכתא (ירו' פוסק א) מברכתא הית' עוברת כו' ועוסקין בצרכי עצמן. *mercatus* (קויפֿער, האנדלסמאן; האנדל טרייבער) פי' סוחרים ושיורא, עיי'

עיי' ריש ע' ב [כט] .

מבריק (ירו' כלא' ה) שיהא מבריק ; כמו "מבריק" (דורכלייפען) נמשך ועובר .

מבתא ע"ע בית מבתא לעיל (הערבערגע) .

מג (שמעלצען , צערדיגען ; צאגען) מל"מ נמוג .

מגבית (ז"מ עמ:) מגבית פורים לפורים (גאבע, זאממלונג , קאלעקטע) מע' גב ד .

מג (ירו' מע"ש ז) מיגג בידים שהורות (רייבען , ערווייכען) ענ' מעוד ורכוך, מל"מ .

מיגד (כמו' נז:) מיגד אלמנותך ; מע' נגד ו (דויער) משך הזמן, וי"ג מיגד ע"ע .

מיגד (ת"י צמד' כז ז) ומיגדן דקסמין (בונד) אנודות , או הוא כע' תגרא (שטאב) מקלות מגידי הקסם .

מגרא (הושע יא ד) במגדת בנין רחמימן (לייטונג , פֿיהרונג) מע' נגד ד .

מגזתא (ז"מ ל:) דייני דמגזתא ; כע' מגסתא *magister* (גאססען-פּאַליציי-מייסטער) שופטי שוק .

מגזתא ת' מעברות (ירמ' נח לב) מגזתא (פֿאַהרע) כעין אניות וגשרים לעבור עליהם .

מגל (ירו' קדו' ג) הן דעמיד מגליך , ע"ע רגל ב' לקמן .

מגמרין (ירו' כמו' ט) אנן כתבין דין סוגמין ; צ"ל "כתבין דיאגמין" (בעפֿעהלע) ע"ע .

מגונה (צרכ' לנ:) הרי זה מגונה (שאַנדליך) כע' גנאי .

מגנימין ע"ע במגנימין לעיל .

מגים (אי"ר , רבתי בגוים) ועביד לה מגים ; מע' גיין או גיים *γευσίς* קאַסמען , שפייזען) סעודה .

מגף (א) (חולין לה:) דם מגפתו (וואונדע) מכה , מל"מ .

מגף (ב) (מכיל' נשלח ז) ויהומם נמל מגפת שלהם ; צ"ל "סגניות" (פֿאַהנען) כמו בירושלמי (סוסה ז) ע"ע .

מגופה (ת"י צמד' ט ט) מגופת שיע (דעקעל , פֿערשלוס) צמיד וכסוי .

מגר (א) (כמו' נז:) ימי מגר אלמנותך ; משך הזמן (דויער) מל' נגרים שבמקרא .

מגר (ב) (ירו' חגיגה ח) א"ל מגר הוא (פֿרעמדלינג) גר .

מגר (ג) (חוס' כלים ד) כירה של מתכות שעשה לה מגר (רינג) טבעת רחב להושיבה עליו .

מגר (ד) (ז"מ מד:) גברא דעביד למיגר , מע' אנר א (דינגען , מיטהען) ענ'

[כט] מברכתא (ירו' סוסה ח , טס כתובות יג , ז"ר פה) ויסו אחרי הצלע וגו' (שמ"ח , ג) מ צ ר כ ת ח היתה עוברת בצלע שבע , והיו מניחין לרכי לצור , ועוסקין בצרכי עלמן ; מל"ר *mercatus* (קויפֿער , האנדלסמאן ; האנדל פרייבען) פי' סוחרים ושיירא [והצ"ח במלת מברכתא הוא במקום אות ההברה כאשר בחרתי בהמשביר בערכי אייר אפחא אנטצה צאלי גדולקי בת ראש דכוון וסת ושע זבלגן טבל סכרירי טווס לבלג לכן מברכתא לוורני— (עירובין מז:) דכרי דאתי למברכתא ; פירש"י "שם מקום" אבל לא מלאנו שם עיר שמה מ צ ר כ ת ח , גם מלשון הגמרא שם "ליזדבנו לבני מברכתא ד כ ו ל ה מ צ ר כ ת ח לדידהו כד' אמות דמי" משמע שאינו שם עיר ; ולדעתי גם כאן הכוונה לשיירת סוחרים (קארוואגען-לאגער) [ולפעמים היא מרובה מכמה אלפים נוסעים עם גמליהם וסחורותיהם , וכוונתם יכילו שטח גדול מאד] שנתו קרוב למחוזא [סוף ד' אלפים אמה] ועיין חוס' שם .

ענ' שכורות .

מגדרת (שנת קמז:) אין גוררין במגדרת (בירשטע, שמרינעל) כלי לגרוד בו על עור הגוף .

מדבה (עזרא ז יז) על מדבחה (אלטאר) מזבח .

מדבק (מ"א ז כט) מדבק עובר כבוש (אנשלוס, פערבאנד) .

מדברא (משלי יא יד) באתרא דלית מדברא ; בלס"ו (אנפיהרער, לייטונג) הנהגה ותחבולה, ע"ע דברא .

מדד (ספ"ר, כרם) ; לשו' גורל (לאָאָז) ע"ע דד לעיל .

מדה (ברכ' יב.) מדת יום בלילה . (צילס קז.) מדה אחרת היתה לו (זיטטע, רעגעל, ארט אונד ווייזע) .

מדוא (חס"ו א ח) וממדונא אתנחמנא (שמערץ) כאב .

מידוי (ת' חיוכו ו) מידוי בשש. (חולין לנ.) מי איכא מידוי (זאכע, עטוואס) בע' מדעס .

מודיאי (ת"י שמוס ל לד) קמף ושובלא מודיאי ; לדעתי נראה שצ"ל „ושובלא נורדיאי" שכולת נרד .

מדוכה (סוטה כג:) פרוש מדוכה כו' דמשפע כי מדוכיא (מאָרזער-קיילע) עיי"ש .

מדכותא (ת"ר"ש ג ח) ועבדין הדליקה ומדכותא (ריווינינג) טהרת וגעול הכלים .

מדל (שמוס צ יט) מידלא דלי לנא (שאַפּפּען) .

מדינה (ר"ה כט:) במקדש אבל לא במדינה (פראָוויניץ) ערי המדינה, ל"מ .

מדנא (תה"ל פ ז) שותנא למדנא (שמרייט, צאנק) .

מדעא (ירמ' ג טו) במדע ובחוכמא (קענטניס) .

מודעתא קרי לבינתא (משלי ז ד) ; ריע ואוהב (פריינד) .

מדורא (ישע' ל לנ) מדורא דאשתא

(שייטער-הויפּען) .

מדר (דני' ז יא) מדרהון עם בשרא (וואָהנונג, אויפּענמטהאלט) מע' דר ב .

מדרא (יומא כג.) מאי פקיע ? מדרא ; צ"ל „מדרא" (פייטשע) רצועה ליסר בה מע' מדר ד .

מדרך (ירו' מע"ס ד) יתיב מדרך, ע"ע דרך לעיל (רוהען) ; או צ"ל „מדרך" (שלוסערטע) .

מדרשא (ת"י צר"א ט כז) וישרון במדרשא (שולע, שמודיענ-הויז-געזעטצ-פּאַרשונג) .

מהגיונות (ירו' כתו' א) ; ע"ע סברניות לקמן .

מהדר (שנת כג.) מהדר מר אמשחא (נאכוזכען, זיך בעמיהען) מחור ומשתדל .

מהו (ירו' צ"מ ה) מהו דנרין (עטוואס) איזה סך .

מהך (דבר' כט יז) למהך למפלא (געהען) מע' הך א .

מהלך (יונה ג ד) מהלך תלתא יומין (גאנג, דויער) .

מהלם (ירו' תרומת י) מהלוטין הוו ; מל"מ (צערבראָכען) שבורים וחתוכים .

מהני ת' יועיל (משלי יד ד) ; ל' הנאה (נוטצען) .

מוהרא (שמוס כז טז) כמיהרי בחולתא ; בלס"ו (קויפּרייז) מתן שנותן החתן לאבי הכלה .

מהרהר תר' נמהרים (ישע' לז ד) מהרהרין ; מל' מהר, והכפילו עי"ן ולמ"ד הפעל (איבעראיילענד) .

מהורנקי (ע"ז יא:) ; שם א' מחני הפרסיים .

מוהי ת' איש מהיר (משלי כז כט) גברא דמוהי ; צ"ל „דמוהי" (איילען, שנעלל טהון) עיי"ע יחה .

מוי (צ"א ח ו) מוי עלאי (וואססער) מים .

מומא (לייבעס פעהלער) מום.

מועי בע' מבע ב.

מזא (דני' גיט) למזא לאתונא (הייטצען, אנצינדען) כע' אזא.

מזבן ת' המוכר (יחז' ז יג) מזבנא (פערקויפער).

מזג ת'י ממולח (שמות ל לה) ממזיג (פערמישט, דורכגעריהרט).

מזויין (דנר' יא כ) ותכתבינון על מזויין (טהירפפאזטען).

מזייעי (ת'י צמד' ו כד) לילי ומזייעי; מין מוזיקים שייחסו להם [עד היום] שאוהבים לרכוב על בהמות עד שייעפו ויזיעו.

מזוכתא ת'י מדוכה (צמד' יא ח) מזוכתא (מארזער).

מזמרות ל'ים (מ"ב יב יד) כל"ז ידוע; או כלי לזמור ולמחוש בו

את הפתילות (ליכט-שעערע-פוטצע).

מוזפא ת' נושה (תהל' קט יא) מוזפא (גלייביגער) מלוה. (ת"י דברים כד י) מוזפו (שולד).

מזר (ירוש' שבת ב) עשאה מזור (וויקע, קנייטען) הוא הפתילה שעושים לשומה בנקב הסכה.

מזרקא (שפרענג-בעקען, פאקאלע) מל"ם (צמד' יז יג).

מח (א) (סה"ר, זאת קומתך) ומחו על עצמן (זיך בעמאכטיגען,

אבהאלטען) ענ' התגברות מע' מחד.

מח (ב) מח' ה' ה' ה' עמל (יסע' נט ד) מוחן (ערדענקען) מע' מוח'.

מחא (דני' ה יט) הוה מחא (לעבענ-לאסען) היה מחיה.

מחבוט (ירו' זילה ג) למחבוט אסור (לעשות מן העור) פי' להוציא

את כל הבשר דרך רגל אחת, שלא ישאר קרע בהעור וישמשו בו כעין חבית לשמן ודבש, כמנהגם.

מחבוטא ת' בשבט (יסע' כה נט)

במחבוטא (שמאק). מחוה ת' תרפים (סוסע' נ ד) מחוי (ענטדעקען, אויסזאגען) מל"ם.

מחזור ת"י לבן (ויק' יג ד) מחזור, מע' חור א.

מחוותא ת"י סכות (דנר' כט כה) מחוותא; ענ' הכאה (פלאגע) מע' מח א.

מחוי (תהל' קו ל) ל'ים (ציעל; פראווינץ) גבול; ומקום.

מחוזא ת' חוצות (ליכה ד ה) מחוזין (גאססע, שמראססע).

מחזי (ויק' יג לב) ומחזי נתקא (אנזעהען, אנבליק) מראה.

מחזק (חולין ב:) הכל מוחזקין שוחטין (בעקאנט, בעוואוסט; בעזיט-צער).

מחזור (ת"י ברא' א יד) ומולד סיהרא ומחזור (ציקלוס, אומקרייוונג). הקפת זמן.

מחזיר (קדוש' ב:) מחזיר על אברתו (נאכוזען, פערלאנגען) ענ' השתדלות.

מחזיתא ת' הגליונים (יסעי' ג כב) מחזיתא (שפיעגעל) מל"ם חזה.

מחטא ת"י מרצע (דנר' טו יז) מחטא (פפרימע, נאדעל).

מחטייתא (דנר' כה נו) דמחטייתא בכון (צארטליך) ענ' ענג, מע' חט ב.

מחטפא (ת"י' ו יא) דמתלין ביה מחטפין דדהבא (שעללע) שעמונים המשמיעים קול, מע' חטף לעיל.

מחטרא (שבת לב.) בחד מחטרא ליהוי (שלאגען) מע' חטר לעיל.

מחירא (צ"ר עו) מחירלא דמטכסין (צוויין-בונד) מע' חל טו, בע' מחל ה.

מחיר (צ"ר ח) האדם עשוי מחילים מחילים (האָהלונג) פי' חלולים.

מחליץ (ירו' מכות ב) מעגל במעגילה כו

כו' עד שיתיר כל המחלצין *μοχλευσις* (העבעל, שטארקע שטאנגע) כלי להניע בו דברים כבדים [ל].

מחלוקתא (ת"י זרע' נ ח) ליואי במחלוקתהון (אבטהיי-לונג).

מחמי (זרע' כג ח) מן מחמי אפוי (אנזעהן, בליק).

מחמת (ז"מ עת) מחמת אובצנא (וועגען, דורך) פי' בסבת, ועל ידי.

מחוס (ת"י זרע' לג יח) אתיהב לי במיחוס (ערבארמען).

מחפורא (זפנ' ז ט) מחפורין דמלח (גרובע) חפירה.

מחפרא (משלי יט כו) מבהתנא ומחפרנא (שאַנדליכער).

מחיצה (זרכ' יז) עושה מחיצה; וכן ת' חיץ (יחז' יג י) מע' חץ א (שיידע-וואנד).

מחקא (מגילה יט) נייר מחקא; מין קליפה של צמחים שהיו כותבים עליה.

מהרוך (ת"י שמות כה כה) דמי צער מחרוך (בראנדוואונדע) כויה.

מחוש (קדושין ה:) אין כאן בית מוחוש (פֿירכטען) מקום לדאוג, מע' חש ג.

מחוש (תמורה טו.) מוחוש אונים (ליידען, אָנגסטגען) מע' חש א.

מחת (ישעי' סו ה) ארי במחותית

(הינאבשטייגען) מע' נחת ב.
מחת (דברים יד:) מחתא על ארעא (ליעגען) מונח.

מחת עי"ע מתח לקמן.
מוטה (ילמד' מזריע) מוטה הזו של תרגול א' מס' בכנפיו. (מד' סהלים עט) מוטה כו' א' מכ' בכנפיו; הוא האבר הקצר הקיצון שבקצה הכנפים.

מטה (כמוכות פד:) מטין אתמר (נייגען; צונייגען) ענ' נמייה לאיזה צד.

מטה (א' בעט) ל"מ; והושאל למטת המת (באָהרע, זאָרג).

מטין (וי"ר כז) אסר מטו ווסתיה (ד' העראב הענגען) שולי בגדיו התלויים ונוטים לתחת, הרים וקשר אותם, כדרך עושי מלאכה שם בארצות המזרח, שלא יעצרוהו.

מטיותא (זרכות מד:) מטיותא מארבע (געבאָקען).

מטח (שה"ר, הנך יפה דודי) ס' רבוא דקניא לא מטחנה להון ולא נסב יתהון (פֿאַססען, ענטהאַלטען) ענ' החזקה וקבול, עי"ע סח ב לקמן.

מטוטר (ירוש' ע"ז ח) אצטרובלין במטוטלותיהון (שטיעל) פי' עוקץ שבו נוטלים הפרי.

מטיר (יומא כח.) וכל המטיל מים מעון קדוש; נקבים קטנים, משתין.

מטלא (מ"ג ט כה) מטל נבואתא (אויס שפרוך

[ל] מחלץ (מ"ק יא.) שפין את הסדקין ומענילן אותן במעילה ביד וזכרנל אצל לא במחלצים, כספרי המשביר בחרתי שהוא מל"י *μοχλευσις* (העבעל, שטאנגע) כלי שעל ידו מניעים מעילה או שאר דברים כבדים, ויהיה פירוש, אצל לא במחלצים" שלא יניעו את המעילה במחלצים, שהיא מעשה אומן ומלאכת חול; ורש"י ז"ל חשבו לכלי אחר במלאכת הבנין, וכחב, "עץ כעין רגל שדוחקו במעויבה" והנה מלאכתו ראיה ברורה לפירושי בהירושלמי (מכות פ"ב) מעגל במעגילה כו' עד שיתיר כל החבל כו' עד שיתיר כל החלצין, ובש"ס (מכות ט:) לעולם אינו גולה עד שימט מחלצו מידו, וי"ג מחלצו, שנראה בפירוש שכלי המחלצין ישמשו בו להניע המעילה, וכ"מ לענין קושיית הגמרא, עי"ש.

מיוזם (צמ"ר י) כשהוא הולך למיוזם
μυζος (שווא-שפיעל) מין
צחוק שהתענגו עליו בזמן משתה ושמחה.

מיוז (קס"ר, ביום טוב) עתיד לבוא
לידי מייט (וואנקען) להתמוטט.

מיינוקא (אי"ר, חד מאתנים);
כמו "ינוקא" (קנאבע,
קינד).

מיינקא (אסתר ח טו) מיינקא דכרום
ימא *μανιακως* (האלו באנד)
בע' מנייק.

מכבן ת' משכב (צמ"ז יז נח) מכבן;
הוא מע' כבן ת' רדיר, עיי"ע
(היללע, אָבער דעקע) והיה משמש גם
למשכב; כמו "ופרשו השמלה" שגם היא
בגד לעטוף.

מכדי (צ"ק ג.) מכדי שקולין הן, כמו
"מאשר" (רא) ועקרו מלת "די"
בע' די א, ויתר האותיות נוספו לו
מלפניו כבמלות לכתחלה למפרע לכאורה.

מזיכר (יכו' דמאי ג) מיכל דקסין;
צ"ל "מזכר" (א' לאסט)
משא, עיי"ע.

מיכל (ויקרא יא לד) מכל מיכל
דמתאכיל (עססען) מאכל.

מכל מקום (נדריס לו.) לא יחשב לו
מכל מקום (אללענפאלס; יעדאָך)
בכל אופן; בכל זאת.

מכולין ת' בתים לאשרה (מ"ז כג ז)
מכולין (אויפֿענטהאלט) מערך
כל ו.

מכסא תר' נעלם (ויקרא ה ג) מכסא
(פֿערבאַרגען, פֿערדעקט)
מוסתר ומכוסה מהדעת.

מכסה (יכו' שנת ו) קרב למכסה יהב
לה חמרא אכלה; לדעתי צ"ל
"לטמסה" (קראָקאָדילל) מין למאה גדולה
טורפת ומזקת [לא].

מכסימונוס

שפרוך) משא.
משלנא (איזב מ יח) משלנא דפרזלא
(א' לאסט, שמאב).

משמוזן (צ"ר נב) הולך במטמוניות
(אין געהיים, פֿערבאַרגען)
בהטמנה ושתיקה.

משעמי (צ"ר סג) משעמי יומא; צ"ל
"משמע" (דאָממערונג) ענין
שקיעה.

מטיף (יכו' טענית ד) אלף מטיפי אצבע;
כמו "מקיפי" (אבהויען) שאצבעם
נקוף ורחוק, מע' נקף.

משפחת ל"מ (רות ג טו) הבי המשפחת
(טוך, היללע) סודר. (מנילה
נו:) משפחת ספרים; גרתק ותכריך.

משקם ת' [אבן שלמה] מסע (מ"א ו ז)
משקם (גערוייהעט, גערויכטעט)
עיי"ע טכס א לעיל.

מטרא (צלהשית ז ה) מטרא על
ארעא (רעגען).

מטרא (יכו' נא יז) אתקיפו
מטרתא (וואכען) שומרים.
ומזה (ויקרא ח לה) ית מטרת מיטרא
(היטטען, בעאבאכטען) משמרת. בית
מטרא (ת"י צלהשית מ ד) בית האסורים
(געפֿאַנגנים).

מטראתא (ע"ז י:) כל יומא שדר
ליה (לרבי) דהבא פריכא
במטראתא וחטים אפומייהו *μετρηται*
(ד' געווענהנליכע טאאס געטריידע דער
זאָלדאטען) מין שק ומרה שהיה דרכם
לתת בו תבואה למשרתיהם וחילם.

מטרן (ספרי שופטים) ובנית מצור כו'
עושה אתה מיני כטרניות; נראה
שצ"ל "טרמנטיאות" *termento* (געשיטץ)

כלים משחיתים את המצור.
מי (ווער) ל"ם; וכן הוראתו "כאשר"
(אלם) מי אתי מיזל (יכו' חגיגה ג);
כאשר באו לילך.

כלים משחיתים את המצור.

מי (ווער) ל"ם; וכן הוראתו "כאשר"
(אלם) מי אתי מיזל (יכו' חגיגה ג);
כאשר באו לילך.

[לא] מכסה (יכו' שנת ו) חד גיור הוה אסטרונוגוס, חד זמן אחי צעי מסיק [לדרך] אמר
כסדין

מלח (ז"ק קיז:) מלח ליה לחמרא; מל"מ (שוויממען) פי' רצה להוציאו מהספינה לשוט במים.
מלח (קדושין כט:) אם היה בנו זריז וממולח (געזאלטצען; ווימציג, שאַרפֿוינגיג). כהוראת מלת *salse* (זאלץ) בל"ד.
מלח (משלי יט ה) לא נתמלח (רעממען, פֿליכטען) ענין הצלה.
מלמטין (ז"ק סז.) הצלעות בו' אלו המלמטין (פֿפֿאַסמען, אייגן-פֿאַסונג) הנסרים שסביב פתחי החלונות וקבועי הקורות.
מלמזכים (פסיקתא סז) ל' כור סולת אלו מיני מלמזכים; נראה שז"ל, מלמזיא *μελιτομα* (האַניגן-געבאַק) מיני מאפה דבש, עיי"ע.
מרי תר' שואב מים (דברים כט י) מלי (שאַפֿען). (ירוש' מע"ס ד) מלוי את.
מרך (שבת קי.) חשבונות של מלך; כמו "סה לך" (אונניטציגע).
מלריא (ת"י ריש דברים); כמו "מאלריא" (קונרשאַפֿטער) מרגלים.
מילין (ע"ז לח:) אמר לי ר"ח מילין (געשוועטץ, פֿלודערײַא) דברי הבל וכוב.
מלקושא (ירמ' ג ג) ומלקושא לא הו (שפעט רענען).
מלשן תר' לשון רמיה (תהלים כ ג) מלשינא (פֿערליימדער) מל"מ.
מלותא (ירו' כלאים ה) הטופח מלותא, עיי"ע טופח ג.

מלת

מכסיטונום (מכילתא, ויהי ממחרת) בשנה שניה בשעה שבקש משה להעמיד מכסיטונום על ישראל; נראה שז"ל, טכססונם *ταξισιν* (קרויגער אבטהיילונג) סדרי החגלים.
מכסן ת' תוכחה (משלי יב ה) מכסנתא (צורעכטווייזען, ציכטיגען, פֿאַר-ווידפֿע מאַכען) מע' כס א.
מכרא (מ"ז יב ו) גבר מן מכריה (בעקאנטער).
מכש (מד' תהלים ז) מכושו של מרגליות (שלאַגעל) ענבל שבזוג, מע' כש א.
מכתב (כלים יג) מכתב שניטל הכותב; שם כלי שהיה עשוי מצד א' לחרות בו על לוח שעוה, ומצד השני שטוח מעט למחוק ולהחליק השעוה לכתוב עליה שנית.
מול (ספרי נשא) או מול כנגד פנים (הינטער זייטע) צד העורף.
מלאי (עוקצין ה) מלאי שבשבלים; וי"ג "מלעין" ע"ע.
מלבין (אבות ג) מלבין פני חבירו; מביישו ומכסיפו; (בעשאַמען) דאזיל סומקא ואתי חורא.
מלבן (ז"ר לח) כותש את השעורים במלבן; כמו "במבלן" *εμβολον* (פֿפֿלאַק, קיילע) כלי ועלי לכתוש בו.
מלבניקי (ירו' שבת ו) "צ"ל "מלבניקי" (מאלפֿע) עיי"ע.
מולד (ת"י זרעית א יד) מולד סיהרא (ענמשטעהונג; נייאמאַנד) זמן קבוע הירח עם החמה.

כהדיו נפקין [פי' שראה צאלטעניעות שדרכו בסכנה] חזר ואמר כו' נפיק על שמיא דזריין [פי' אלף בשם זוראי ולא אחמין צנוכנים] קרב למכסח יהב לה חמרא ואכלה, מאן גרס ליה דנפל בגין דהרהר, מאן גרס ליה דאשתמיז בגין דאחרחין על צרייה; פי' הק"ע "קרב למכסח, מקום סכנת חיה רעה, לשון כריחה" ופירושו דחוק; ולדעתי ז"ל קרב למכסח, והוא צלשון ערבי שם הקרחאדי"ל לפאה גדולה מאד המזקת וצולעת את כל הקרב לה [ומאשר לא הבין המעתיק את המלה, החליף את המ"ם לחות מ"ס הדומה לו, והשמיט את הוי"ו מאות המ"ס] והגר נתן לה את חמורו לאכול והוא ניטול, וגם מלשון "יהב לה" משמע שהוא שם חיה אחת.

(א) **מלת** (שמו"ר מ) יש באזנו יש במלתן *mollis* (וויכע) פי' הרכה שבאזנו.

(ב) **מלת** (מוס' שביע' ה) עיקר ורד ועיקר מלת [ובירו' שביע' ז הגיר' עיקר האנח] מין שורש עשב קשה ואינו נאכל.

מלתרא *μελαθρον* (קוערבאלקען) עיי"ע אמלתרא.

ממזור (ירו' שנת ז) דעביד ממזור חייב משום טוה (וויקע, קנייט) פתילה לשומה בנקב המכה [לב].

מומייקי (ירו' שנת ו) כמו מנייקא *μανικαης* (האלזבאנד).

ממלל (בראשית יא ח) ומלל חד (שפרעכוויזע).

ממנא ת' פקיד (מ"ז כה יט) ממנא (בעפעהלסהאבער).

מימר ת"י לאמר (בראשית לז ה) למימר (זאגען; בעלעהרען) למימרא.

ממרא (סנה' טו:) זקן ממרא (אייגענ-זינגי, ווידערשפענסמיג) מסרב נגד דעת הגדולים.

מימרם (סה"ר, אמרתי אעלה) הפתיא מימרם כו' שמפתין כו'; צ"ל "כוסרים" (גאטצען פריכטער) והיה להם לעבודתם גם קדשות וזונות, כידוע מהמקרא.

מומתא (בראשית כד מא) זכאי ממומתי (שוואור) שבועה.

ממותא (ירמי' סז ד) מסת ממרעי כפן (טאָרט, שטערבען).

(א) **מנא** ת' מה היא (תהליס למ ה) מנא אינון (וואס, וויפיעל).

(ב) **מנא** מנונא (דברים ח ג) ואוכלך ית מנא (ד' מאננא).

מנגדנא (זכחיס לח.) כמצליף כו' כמנגדנא (באסטאנירען, גייסעלן) ענין מלקות והכאה, מע' נגד ג.

מנודה (מ"ק יג:) והמנודה שהתירו (פערבאננטער) ששמו עליו נדוי.

מנדע (דניאל ז כא) ומנדעא לידעי בינה (קענטעניסע, וויססענשאַפֿט).

מנדרן (ירו' שנת יא) שהיה מקום מנדרן; כמו "מדרון" (אבשיעסיג) עיי"ע.

מונה את ישראל (נעקען) מל"מ "לא תונה".

מנוול (כתובות מ:) מנוול ומוכה שחן (א' שמוטצינער, האָסליכער) בע' נול א.

מנח (בראשית ח ט) מנח לפרסת רגליה (רוהע).

מנחה (זכרות כו.) חפלת המנחה עד הערב (פֿאַראַבענד געבעט).

מניח (שנת ט:) מניח חיי עולם (לאַססען, ניעדערלעגען, אב-לעגען).

מנחרותא (דברים לח:) עבריו כו' למנחרותא עבירין; גיר' הערוך "מנחרותא" *munus muneris* (דיענסט, פֿערריכטונג) עבודה ושירות.

מוניטא (ז"ר לו) מוניטין של אאע"ה. (שמו"ר ה) מוניטא שכולה

זהב *moneta* (מינצע; רוף) מסבע עוברת; ופרסום.

מוניטא (ז"ר מד) קטע הדין מוניטא מן

[לב] **ממזור** (ירו' שנת ז) אהן דעבד ממזור חייב משום טוה; הק"ע מפרש "שעושה חזור". ולא ידעתי איזו הכדל יש בין עושה חזור או בנד אחר, ועוד הלא מלאכתו היא מלאכת חזור ולא טוה, שכבר נעשה; ולדעתי הוראת ע' זה כע' "מזור" לעיל, שהוא צירופלמי (שנת ס"ב) עשאה (להסתילה) ממזור טוה והכוונה להסתילם ששמין אותה בנקב המכה (וויקע, קנייטעל) [מל"מ לא זורו] ולכן אמר כאן "אהן דעבד ממזור" פי' פתילה לשומה במכה, ודרכו לגודלה בין האצבעות או בכף היד לישרה, ולכן אמר "חייב משום טוה" שהוא מלאכת טוה.

מיסב (יטעי' ס ד) מיסבהון ומתנהון ברשע (נעהמען).

מסיבה (יומא יט.) מסיבה עולה לנג (וואנדעל טרעפפע) מעלות

עולות עקלקלה מסביב לעמוד נצב.

מסיבו דילה מאי תהוי (ינמות סה:); פי' עת הזקנה (אלטער), מע' סב ה.

מסוביתהא (ע"ז עא:); מלישון סובא; סוכר יין (וויינזעענק).

מסוגין (ירו' ז"ז ז) ואילין דעברין מסוגין *signo* (שרייבען, צייכנען) לומדים אותיות וכתובה.

מסגרא (תהליס קמז ח) הנפק מן מסגרא (קערקער) בית כלא.

מסמבא (ירו' זילה א). מסטווה (ירו' כלאים ט); כמו „אצטבא“ (זיילען-גאנג, באַנק) ספסל ארוך.

מסטף (דמאי א) בנות שקמה פטורות חוץ מן המוסטפות; מין פרי שקמה המתבקע אחרי הבשילו.

מסכה (שמו"ר מז) עגל מסכה כו' ר"י אמר לשון סרדיוטין הוא מסכה אמר הקב"ה כך אני עורפן שנאמר עשו להם

מן כרו *mentio* (ערועהנונג, ד' רעדען פאָן עטוואס) פי' יפסק וימנע הדבור הוה מעתה.

מנטול (ירו' ס"ס מי שמחו) כ"ע מודו דרקי אנטולין שהוא אסור [גיד' הרא"ש, והנוס' שלפנינו „אצטלין“] ופידש הנגיד, כמטייל שלא באונס.

לדעתי הוא מ"ר *mantilium* (סער-ווייעט, האנדטוך) פי' שרוקק על מטפחתו ואינו מבליעו בו.

מינס ת' חקקי און (יטעי' י א) רשמין דמינס (בערדיקונג).

מנום (ר"ה לא). עשר מסעות כו' ששה חדשים נתעכבה שכינה כו' שנאמר ועיני וגו' ומנום אבד מנהם כו'; פי' שדורש ומנום כאלו היה כתוב „ו' מנום“ *mensis unyos* (מאָנאַט) ששה חדשים [לג].

מנתא דמלכא (ז"ק קיג:); בנת הסלך (טריבוט) בע' מנדה.

ממא (משלי יז כד); שעבוד ומכס (טריבוט, פֿרָעהנדינסט).

מסאנא (ירו' דמאי א) מסאנא דתאיני (א' קאָרב) כמו „צנא“ ע"ע.

[לג] מנום (ר"ה לא). עשר מסעות נסעה שכינה כו' מכפורת לכרוז כו' ומהר למדבר כו' אמר ר' יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה כיון שלא חזרו אמר תיפח עלתן שנאמר (איוב יא) ועיני רשעים חכליה ומנום אבד מנהם ומקוהם מפח נפש; ואלהו לא נבין מאין לקח דרשתו מהפסוק הזה, ומה הגיע לו לדרוש משך הזמן לששה חדשים. והנה במבוא לספרי המשביר הבאתי מאמר אחד שהוא ג"כ לר' יוחנן מענין כזה, והוא (מדרש תהלים י) אמר ר' יוחנן שלש שנים ומחלה היחה השכינה עומדת צהר הזיתים ומכרזם דרשו ה' בהמלאו, ולא היו משגיחין שנאמר נדרשתי ללא שאלוני נמלאמי ללא בקשוני [מטעם כמוס עמדי כחבתי שם הפירוש בלחכסיה וברמיזה, וכוונתי בזה היה] ר' יוחנן דרש שתי המלות „דרשו ובהמצאו“ כהורחסו כל' יוני *τρεις* (דרייא) שלש, *ημισα μεση* (האלב, האַלפֿטע) מחלה ואלמע [ושני מלות אלה כבר נמלאו בדברי חז"ל, ע"ע טריה, ע' מס ג, ומלע ז] ולכן דרש שלש שנים ומחלה היחה מכרזת, מן דרשו ה' בהמצאו, ולא היו משגיחין שנאמר נדרשתי [פי' שעבר דרש (דרייא) ללא שאלוני, כמלאתי] גם עבר אלמע ומחלה של שנה] ללא בקשוני, וגם כאן כיון ר' יוחנן למלה יונים ורומית, שבהם נקרא החודש „מענס“ *μηνος mensis* (מאָנאַט) ולכן דרש ששה חדשים נתעכבה כו' שנאמר ומנום [כאלו היה כתוב ו' מנום, ששה חדשים, פי' אחר שעברו ששה חדשים] אחד [ונסתלק מהם] ומקוהם אח"כ היה למפח נפש.

להם מסכה *massacre* (ניעדער מעטצ- לען, מאָרדען) קטל והרג רב [לד].

מסכן ת' ויואל אלוה וידכאני (איוז ו ט) ושרי אלהא לממסכן יתי; אולי צ"ל "לממשפן" (צערמאלמען) כתרנום המלה בשאר מקומות; או הוא כאן לשון עו נ י, כי כן יתורגם גם למלת "יענו" (הסליס לד ה) ואחסנתך ימסכנון (פֿערארמען), עיי"ע עהר לקמן.

מסכן ת' צופה (הוסע ט ח) מסכן (שויען, בעאַבאַכמען) מע' סך ד.

מסליא ת' כסף סיגים (משלי כו כג) מסלי (שלאקען, אונריין).

מסולים (קדושין יא:) מסולים שאין לו עקב; מין מנעל נקרא גם אפנתא" (תענית יב:).

מסימן ת"י (דברים ח ט) מסימן כנחשא; צ"ל "חסימן" (האַרט) מע' חסם א.

מסמר (ירו' ז"ז ז) מסמריה דנוולא; מל"ם סמר, ומערך צמר ב (הימצע, דאמפף) פי' ההבל העולה מהאשפה.

מסמתא תר' עורה (יחזקאל מג יד) מסמתא, בנוסחתנו "מסחמתא" (אויספֿיהלונג; מעראסמע).

מסנא ת' מכתם (ישעי' יג יב) ממסנא (קליינאד) תכשיט יקר.

מסע (וי"ד לו) גפן זו עולה על כל מסע ומסע (שפאלייער) כע' מצע, והם היציעות (געלענדער) שעושים להם מקנים שינוחו ויסתככו עליהם בגדולם ועלייתם.

מספייא ת' משאתו (איוז לא כג) מן

מספייא (פֿורכט, שרעקען) מערך סך ד.

מספורת של פרקים (שנת מח:). (כלים טז) ומספרים והתער. ת' ומורה (שופטים יג ה) ומספר (שערדע). **מסיק** תר' הצלצל (דברים כח מז) מסיקא (פֿעלד גריללע) כע' סך א.

מסיק מסקנא, תר' מעלות (ישעי' לח ח) מסקנא; ענ' מדרגה ועלייה; וגם סלוק מאיזה דבר (גראד, שטויפֿע, אויפֿגעהן; בעשלוס, אויספֿיהרונג) מסוקיתא.

מסיק (שבע' מח:). מאה זוזי דמסיקנא בך (פֿאַרדערן, מאהנען).

מיסר (אי"ר, חד כותאי) והוה מיכרא דחסין (בינדעל) מע' אסר א, אנורה.

מסר (ישעי' מד יג) מסר ליה במשקולתא (זאָגען).

מסרוך (שנת נג.) לא יקשור לו מסריכו (ראָס-גורט) מין חגורה רחבה נקשרת סביבו.

מסרוקא; מין צמח, ע"ע אפימלייא.

מסרתא (ישעי' ל יא) אבמלונא ממסרתא (זייט-וועגע) מל' סר.

מסתיא תר' כדוי לחמי (איוז ו ז) מסתיא לסעודתי (גענוג) כע' די ומסת.

מסתפק (פסחים ח.) הב"ע במסתפק (בענימצען) שלוקח מעט מעט לספוקו.

מעביות (אי"ר, קלים היו) שהיו דולקים

[לד] מסכה (שמו"ר מז) עגל מסכה ר"י אמר לשון סרדיוטין הוא, מסכה, אמר הקב"ה כך אני עורקן שנאמר עשו להם מסכה [נוס' הידי משה] פי' סרדיוטין הם הסורגים חייבי מיתה, והם קוראים לפעולת הרג רב "מסכה" וכן בלשון גרפח *massacre* (ניעדער מעטצלען, מאָרדען) וזה שמסיים עשו להם מסכה, פי' שהכינו לעצמם קטל והרג רב.

דולקים אחר המעביות; לדעתי צ"ל "הנעמיות" (שמרוים) הוא שם מין עוף גדולה שאינה יכולה לעוף; אבל מרוצתה עוד נמהרה יותר מסוס שוטף ורץ, שאחד מאופני צידתה הוא לד לוק אחריה עד הלאותה, ונצרך לזה עמל כח רב, וגם נקל לקרות בזה טכשול מות, כי במכה אחת בצפרניה תשסע את בטן האדם.

א) מעבר (יטע' ל לב) מעבר רברבניהון (ד' איבער געהן).

ב) מעבר (כלים יג); מין כלי להעביר ולהפוך בו אלומות מפוזרות (הארקע).

מעברא (כדריס כז). בע' מברא רעיל (א' פֿאָהרע).

א) מועדא (ויקרא כג ז) אלין אינון מועדיא (פֿייער טאָגע).

ב) מועדא (משלי כה יט) ורגלא מועדא (וואנקענד).

מעזי (שמות כה ד) ובוץ ומעזי (ציגענ-האאר).

מעויין (יז' כלאים ח) מין צמח נקרא גם "לעונין" (מעלדע).

מעזיבה (ז"מ קיז). נותן את המעזיבה (עסטרין); המיט כו' שמוענין על התקררות או על קרקע הבית והכלי (מזי יז).

מעט (קדושין ד). יציאה דכוותי' קא ממעט (אויסשליעסען, אבציהען).

מעי (קדושין פא). שויתיה לדמך תרתין מעי (קוועללע) מעיינות נובעים.

מעיינא (תענית י); משום מעיינא (דורכפֿאלל) שלשול המעיים כמעיון.

מעך (כחובות לו); מפני שמיעך לה; ל"מ (יחזקאל כג ג) מעכו שדיהן (געדריקט, בעטאסמעט).

מעוכיא ת"י כומו (זמדבר לא כ) מעוכיא (א' ברוסט ציע-ראטה).

מעל (דניאל ו טו) ועד מעלי שמשא; ביאת והערב שמש (זאָנגענ-אונטערגאָנג). (כחובות סז); במעלי יומא דכפורי; ערב יוה"כ. (תהלים קיח כ) מעלנא דבית מקדשא (איינגאָנג, טהאָר) מבוא ופתח.

מעמד (תענית כו). אנשי המעמד (פאָסמען, אבטהיילונג) משמרת, שמהם היו עומדים על הקרבנות.

מעמיד (יז' יצמות יז) שיהיו מעמידין של עץ (זאָהלע) תחתית

הסגדל שבשבילו הוא נעשה. (מדה ח); המעמיד בשרף ערלה. (שבת ס. ס). הלך אחר המעמיד. מ"מ (תהלים קה י) ויעמידה ליעקב (פֿעסמטשטעללען, דויער-האָפֿט מאַכען) ועיי"ע עמד לקמן.

מעם ת' ועורקי לא ישכבון (איוב לז) ודמעסן; נראה שתר' ועורקי כמו "וחורקי" השונאים חורקי שן, עיי"ע מעם.

מעסר ת"י מעשר (זמד' יח כו) מעסרא (צעהנמטהייל).

מעפרא (מ"א כ לח) וכריך במעפרא עינוהי (טורבאן, טוך) וכן בלס'ו.

מעיקא (תהלים קזו) עיק להון מן מעקתהון (בעדריקונג) ענין לחיצה.

מערע (ויקרא כג ד) מערעי קדיש (איינמערעפֿען).

מערקא (ירמיה מח יט) שאילו למערקיא (פֿלייכטלינגע).

מערתא (זכרשים מט כט) לות אברהם במערתא (האָהלע) מערה.

מעושה (גיטין פח); גט המעושה (אויפֿדרינגען, ערצווינגען) עיי"ע עשה לקמן.

מפח (איוב יא כ) מפח נפש (קרענקונג, קוממער) עיי"ע פח ג לקמן.

מפחא (איכה ה י) מפח כפנא (אויפֿ-דונזען) נפוחים.

מפטרא ת"י גרושה (ויקרא כ"א יד) מפטרא (געשיעדענע, פֿער-שטאָססענע) ועי"ע הפטורה לעיל, וע' פטר א.

מופלאג (עיכוזין סג.) שאני ראב"י דמופלאג (ענטפֿערנמ, אַבגע-טהיילט; זאָנדערבאר) מרוחק מובדל; ומעולה.

מפני (כ"ר סג) מפני רמשא; מל"מ לפנות ערב (געגען אבענד) לקראת, בקרוב.

מפסא ת"י חללה (ויקרא כ"ז) מפסא (ענטווייהעט).

מפסלא ת"י כילפות (טהלים עד ו) מפסלת דיוסטר (אקסט, בייל) עי"ע דיוסטר.

מיפק (שמות לד כג) במיפקא דשתא (אויסגאנג) מפקנא.

מפרחיתא (שנת נט:) אי אית ביה מפרחיתא (פֿרענזע) חומים ורצועות דקות פורחים הנה והנה.

מפריין (ת"י שמות כג עז) מפרנא יפרין יתה (מאָרגענגאבע) מוהר ומתן.

מפריש (בילה ט.) אוכל והולך ואח"כ מפריש (העבען, אבשידען) ענין הרמה.

מפתחא (שופטים ג כה) ונמיבו ית מפתחא (שליעסעל).

מוצא (ברכות כט.) מוצאי שבת; מל"מ (ש"כ כה) מוצאך (אויסגאנג, ענדונג).

מציאה (כ"מ ט:) וראה את המציאה (א' פֿונד).

מצב (ישעי' ה ג) כמצב גפן בחירא (פֿלאַנצע).

מצובה (ירו' כ"מ ג) כגון אהן מצובה (דרייאפֿוס) כמו "חצובה" בש"ס.

מצבייתא (שנת קה:) ר"י שלוף מצבייתא (שטרפֿה) כע' צבת א.

מצודה (ירו' עיכוזין ד) מצודות היו לו לר"ג שהיה משער

בה; צ"ל, מצופות" עי"ע לקמן.

מצודה (שמ"א כג ט) מטמר במצודיא (פֿעסטונג, בורג).

מצדן ת' מכמר (ישעי' נ"א כ) מצדן. ת' רשת (שמות לח ד) מצדתא (געטץ).

מצו מצותא (צאנקען, שטרייטען) מצה ומריבה.

מצוי (כ"ר כג) מצויהדיון, היום, הנפש. (כמ"ר ד) נתמצו כל

הפתקין. (כמ"ר ט) והחשבון מתמצה. (ירו' עיכוזין ד) ממצין את המדות. (כ"כ פז) הרכינה ומיצת (שאָרפע, שטרענגע, אויס שלירפֿען, אויס פֿרעסען ביו לעצט; גאַנץ, פֿאַלל).

מצולה (שום' סומו' י) מצולות של תרומה אסורות; צ"ל "חצולות" (קאָרבע).

מיצע (ירו' ע"ז ג) למיצע סכינא בנו אמרוגא (הינייג-שטעקען) מל' נעיצה.

מצוּף (כ"מ כג:) במצוּף (איבער דעקט) מצוּפה ומכוסה באיזה דבר, מע' צף ז.

מצופה (ירו' עיכוזין ה) מצופות ומשער בה בעינו במישור; פי' קנה חלול (זעה-ראָהר) שצופה בה ומשער המרחק, כענין שאמרו בש"ס ר"ה על ר"ג.

מצוץ (טה"ר, עמודיו) כגפרית זו המוצצת באש; צ"ל "מוצתת" בע' צת א.

מצוצא (מדרש טהלים קג) כלו בעשן כו' כהדין כצוצא דאתונא (קוואלס, דיקער רויך).

מצוק (כסובות קד.) אראלים ומצוקים; מל"מ (גרונד-פֿעסטע) צדיקים יסודי עולם.

מציק (קה"ר, טובה חכמה) שראן מציקין; פי' התחילו להצטער

(זיך קראנקען) מל' מצוקה .

מיצר (כ"ה לה.) ומצאו ר' עקיבא מיצר (געאָנגסטיגט , געקראַנקט) .

(א) **מצר** (כ"ז קכו:) מצר עבדא ק' זווי (עלענדער) מל' צרה ,

פי' עבד בזוי השוה רק ק' זווי .

(ב) **מצר** (ירו' סוסה ו) מצרות בלבנה כו' מצרן עמר ; פי' פושטות ומנפצות צמר לטוות , מע' מצר ב .

מצרתא ת' רשת (שמות כו ד) ע"ע מצרן לעיל .

מק (מענ' כה:) עד שיתמקמק ויצטער (פֿערצאגען) ענ' מוג הלב .

מקד (קס"ר , חופר גומץ) מיא דמוקד דטבריה (ברענענד , קאָכענד) מל"מ .

מקידה (סוסה לז:) היה שותה במקידה (קדיגעל) בע' קד ב .

מקדשתא ת' קדשה (כרח' לח כח) ; אשה מיוחדת לזנות (ביישלאַפֿערין) .

מקוה ; מל"מ מקוה המים (וואַסער-בעהעלטער) ; מקום קבוץ מ' סאה מים , לטהרת אשה נדה [והם בערך מאה טעפף] .

מקזנא (ירו' ר"ה ז) משיאין משוואות כו' אר"י כהדין מקזנה ; מל"י *καυσις* (ברענען , בראַנד ; פֿייער-ווערק) .

מקזתא (ירו' שביע' ח , סס סוכה ד) אף הדא מקזתא ; פי' גם זו גרועה וחסירה , מע' קו א (פֿעהלער-האפֿט , אונפֿאלקאָממען) .

מקמיה (ירו' סוסה ג) במקמיה דנקיט ; צ"ל במקמרה , ע"ע , מין בגד .

מקלה ; (ברענען , אשע) מע' קל ג , בע' אפר ב .

מקלוט (ירו' כ"ק ז) שיהא המקלוט בידו ; כמו "המלקוט" כלי ש מ ל ק ט בו את גלליהבהמה לשריפה , כנהוג שם .

מקולם (פסח' עה.) גדי מקולם ; בערכי

קלם ה ו .

מקלופ ת"י מחרצנים (כמד' ו' ד) מקלופין (הילוע) ; ונראה

שהמ"ס הוא לשמוש ואין המלה מנוקדה כדן .

מקום ל"מ (אַרט) ; והושאל להקב"ה שהוא כח חיות וקיום כל הנמצאים בכל מקום שהם נכתוב ואתה

מחיה את כולם . (כ"ר סח) שהוא מקומו של עולם .

מקמא (שמו"ר ל) לשנים שירדו למקמא (בעשעפֿטיגונג , ארבייט ; וואַרע , זאכע) עסק , מלאכה ; וסחורה .

מקניתא (ירו' מע"ס ד) מקניתא מרגלתא (פֿיססע-איינזאמץ) מושב קני ורגלי המטה .

(א) **מקף** (ויק' כה ל) מקף סחור סחור (אומרינגען) היקף איזה דבר .

(ב) **מקף** (חזות ג) והתנוני מקיף (באַרגען , לייהען) בע' קף א .

מקפנא ת' חיל וחומה (איכס ז ח) מקפנא ושורה (אומרינגען) מע' מקף א לעיל .

מקפיץ (מוס' מעשר' ח) היה מקפיץ ; כמו "מפקס" בע' פקס א .

מקצוע (כ"ז קעה:) שאין לך מקצוע בתורה (עקשטיין) אכן פנה .

מקצת ל"מ (דני' ח ז) ומקצת כלי בית (טהייל) חלק איזה דבר .

(א) **מקק** (שנה ז:) מקק ספרים (וואַרם-פֿראַס , מאַדער) .

(ב) **מקק** ת' ויתמודד (מ"ח יז כח) ואתמקק (זיך אויסשטרעקען) ענ' פשוט והשתמחות .

קר (כ"ה יח.) אדם נראה כמיקר ; פי' מקרר עצמו (זיך קיהלען) , מקרתא .

(א) **מקרא** (נחמ' ה ח) ויבינו במקרא (הייליגע שריפֿט) . (מענ' ה:) מקרא אני דורש (א' פֿערז) שדורש פסוק אחר מהמקרא .

(ב) **מקרא** (כ"ר סד) קורא מצראה די מקוריה

מקוריה אריך; פי' התרסום (שנאבעל) שטנקר בו באשפה ואנטים; והערוך פי' צוארו.

מקרל (ינו' ז"ק ס) הן תניתה אלק למקרילות, למקבילות שם תואר לחשוכי הדעת; אולי הוא מל"י *μικρος* (קליינליך; ניעודיג דענקען) [ומקבילות כע' בר קבלוי (דומם) נעורים וחסרי הדעת, ונוספו בהם אותיות להשוות המשקל לחרוזי].

מקרץ (ינו' חלה ג) משתעשה מקרצות (קוכען), כע' קרץ ג.

מקשא (שניע' ז) מקשאות; מקום מזרע קשואים.

מקשצתא (ס"י דבר' כט טז) וחמתן ית מקשצתהון (שיוואל) שקיץ.

מזר (ינו' זרכ' ז) כמו "אמור" (זאגע), או אמר (ינו' זרכ' ז).

מראית (זינע ס.) מפני מראית עין (פיר ד' אויג, זעהען) ענ' ראייה.

מרביות ת"י אל השוקת (זרכ' כד כ) מרביות; צ"ל "מרכבות" כתרנום רהמים (סס ל לח).

מרבך של אבנים (סהל' ג) כמו "מרבד" (רייזע, שיכטע) בע' רבר ב, סדור וסואר.

מרבין (סהל' סה יא) מרביני צמחא (ערציהען, וואכמען) ענ' גדול.

מרבע (יחז' מה ז) מרבע סחור סחור (פיערעקיג).

מרבעתא (סר"ס ח ג) אתון חזון מרבעותיה (לאגער) מקום רבצו.

מרגז (מד' סהל' יב) גזרהמיל מרגזאות בארץ שלא יעסקו בתורה. מלש' גזירה (פיערהאנגנים).

מרגזיא (ינו' שנת ז) כד מכתת במרגזיא משום דש (אקסט) גרון; כלי ברזל לכתת בו.

מרגזותא (פערלע) בע' מרגל א.

מרד ל"מ (זרכ' יד ד) מרדו (עמפארען, ווידערזעטצען).

מרד (ע"ז כח: עין שמרדה; בל"ע מריד (קראנק) חולה. (זרכ' מד.) עד דמריד; פי' שנחלה, ע"ע מרד ג.

מרדה (ע"ז עה:) מנא דמרדה; כמו "דמארדה" ע' ארד לעיל; כלי עשויה מאדמה וצפיעי בקר מעורבין.

מרדיא (סהל' קמח ז) דפלה ומבוע במרדיא (אקעראייזען) מע' רדיא א.

מרדנית ת' למעניתם (סהל' קכט ג) מורדניתהון (פֿורכע) תריצי התלמים.

מרירתא (חולין נח:) עקרא דמרירתא; אולי צ"ל "דמרירתא" מין שורש מר וארסי.

מרוא (ישע' כח כ) יסגו מרוא (העררשאפט).

מרוא (נחוס ג יד) אסגא מרוא (צעמענט) מין סיד מדביק.

מרותא ת' מורי (מסלי ה יד) מרותי (לעהרער).

מרותא (ינו' עללה ח) מרותא דתאני; כמו "מרבחא" (צווייגע) מורביות.

מרזן (סופט' ה כז) אורו מרוז (מ"ק טז.) א"ד כוכבא הוי *mars* (ר' שטערן דעם קריגעס) כוכב מושל על מלחמות לפי חכמ' האצטגנינות.

מרוח (ינו' סעל ד) מרוח ומלכש; מיבש הנכבסים ברוח (פראקענען) ולובשם תיכף.

מרוח (כמו' סט:) מאי מרוחא אבל, ל"מ (ירמיה טז ה) עי' השטמו'.

מרזפא (האממער) בע' מרזבתא.

מרחץ (זרכ' ס.) הנכנס לבית המרחץ (באדע הויז).

מרש (קס"י. אי לך ארץ) וימת בן האשה הזאת דאתמרמת עלוי; צ"ל

מורנס (פסיקחא כח) למורנס הוה שהוא מראה פנים מכל צד; אולי צ"ל "מורוס" בל"צ *miroir* (שפיענעל) מראה.

מורסתא (משלי כו כו) דמכסה סנואתא במורסתא; יש לגרום "במוכסתא" (געהיים, פֿערהיללונג) מכוסה ומאופל.

מרועא (ישעי' מז ז) קבילי מרועא (קראַנקונג, ליידען) ענין סבל ועוני.

מרצה (שקלים ח) והמרצה המיוחדין לקברות; כמו "מעריצה" סין קופץ לרוצץ בו רגבי ארסה (קארסט).

מרצעא (ירו' מע"ס ה) מרצעא דעקיבה ב"י (גייסעל) רצועתו וגזירתו.

מרוק (ת' חמח ח ו) ירקין וברקין ומרוקין (געלב).

מרק (א) מרק ת' ולא תקוץ (משלי ג יא) ולא תמריק (פֿערשמעהען, פֿער-ווערפֿען, פֿערניכטען) ענין הרחקה ומאוס.

מרק (ב) מרק (ירו' זינא ח) אלונתין ביו"ש אסור משום מרקה; נראה שצ"ל "מדקה" ברל"ח *medicus* (מעדי-ציניש, היילענד) פי' רפואה [לה].

מרק (ג) מרק ת"י לא ייסך (שמות ל לב) לא יתמרק (זאלבען, איינרייבען) מלשון תמרקים.

מוריקא (ת' סהלים קיג ט) מוריקא לאנשיה ביתיה; נראה שצ"ל "מודיקא" (בעאַבאכטען) ענין השגחה. **מרקוש**; גיר' הערוך תרקוש, עיי"ע לקמן.

מרוש

צ"ל דאתברשת *verti* (ויך אומדרעהן) פי' שהפכה עצמה והתגלגלה עליו.

מרטטבין (ירו' מע"ס ח) תליון ביה מרטוטבין (לומפען) כע' מרטוטא, דברים בלויים ואינם שוים.

מריולא (פסחים לט:) עסוס ומריולא [לענין מרור]; לדעתי צ"ל "מריולא" *seriola* מין חזרת פראי.

מרך (ירו' מ"ק ז) ואילפא מורכא לך (ווארטען, רוער ד' צייט) מערך ארך ד.

מרכבנא (מ"א כב לד) ואמר למרכבניה (וואגען-לייטער, קושטשער) עגלון.

מרכך (ת"י זרחשים כז מ) עליל לכל אתר ומרכיך ותאי (בעהערשען) כע' רך.

מרום (תוס' ז"ק ח) ה' מועדין כו' בר"א בזמן שבאו מן המדבר אבל אם היו מרום מועד כו' תם ח"נ; צ"ל "מרום" *ημερος* (צאהם) בייתי וכן תרבות, עיי"ש במשנה ובע' אמר ד.

מרמצא (שמות כח יג) על מרמצתא (פֿאססונג).

מרמוצי (קה"ר, כי יש דברים) חד תוקלי או חד מרמוצי וי"א מרצומי; נראה שהוא כע' צרם (רייסען, קנייפען).

מרמר (ירו' סרומות ח) אלין מרמרין אמרין אפשר כו' *rumor* *μωρησεν* (מורמעלן, טארעלן).

מרמות (קה"ר, אל תראוני) מרמות של סוסים; צ"ל "אורוות" (שטאללונג).

[לה] מרק (ירו' זינא ח) אלונתין ביו"ש אסור משום מרקה; פי' הק"ע "מדקה מערב" והנה בש"ס (שבת קמ.) החירו לערב בחרדל שום ושחלים, ורק אמרו העטם שאלונתין אסור, דעבדי ליה למיקר". וכחז רש"י "ונראה כרפואה", מה נראה לי שנס כאלן בירושלמי ז"ל "משום מדקה" *medicus* (מעדיציניש, היילענד) פי' רפואה, וגם מלת מרק ענמה הורחמה בחנ"ך ענין משיחה רפואה וקיון, וכן אמרו ז"ל "יסורים סממקים כל גופו של אדם" טפירושו "מנקים ומרפאים".

מרדש (יכו' תרומות ח) יהב ערסיה על ד' מרושין דמיין (בעקען) אגנות.

מרשה; מע' רשיון (בעפאללמאכטיג- מער).

מרת ת' עסים, בע' מר'י; יין חי.

מרתחא ת"י מרחשת (ויקרא ז ז) מרתחא (בראטפפאנע).

מש (בראשית כז יב) ימושינני אבא (בעטאסמען).

משוא (מנילה יב.) וכי משוא פנים יש (שאנהען, אכמען אום אג- זעהען, בעריקויכטיגען) ל"מ (דברים י ז).

משאר (ת"י שמו' לה לד) למשאר אומניא (ד' איבריגע).

משארי (קדושין לט.) משארי משארי (בעעט) ערוגה.

משובן (צבורות מד:) משובן בביצים הוא מאו שכן דלעיל.

משיג (יכו' סנהדרין י) ומשחי ומשיגין; צ"ל "משוגין" (וואשען) רחיצה, עי"ע.

מישר ת' שפך (ויקרא ד יב) מישר (אויסשימונג).

משזיב (דברים ג ג) דלא אשתאר לי' משזיב (רעטונג, בעפרייער).

משמ ת' בריחים (ישעי' מג יד) במשוטין (שיפפע) מין אניה לשוט.

משטר (צמ"ר כ) ונתן משטר א'; כמו "מסטר" (אָהרפֿייגע) כערך מסר א.

משוילי (תהלים לו ד) משוילי לבך (וואונש, פֿערלאַנגען).

משך (יומא לט.) הצנועים מושכים את ידיהם (ענטציהען) ענין מניעה מדבר.

משכובית (ת"י בראשית ל מ) בריש ענא משכוביתא; בע' משכובית.

משכחת לה (פסחים לז.) ענ' מציאה (בעדיענער) ויכולת (פֿינדען, טרעפֿען). בע' שמש א.

משכן ת' אוהל (בראשית יג ה) משכנן מן (צעלט) עי"ע שכן לקמן.

משיכותא (חולין מז:) כע' משיכלתא (שיעסעל) קערה.

משיל (צוה לה:) משולין פירות מל"מ (דברים יט ה) נשל (אבווערפען).

משל ל"מ (משלי ח ו) ענ' דמיון והסבר דבר (גלויכנים, שפריכוואָרט), מלה"ד.

משליא (תוס' טז טו) משליא להעלות בה דלי (קריקע) שם כלי למשוך ולסבוך בו איוה דבר להעלותו.

משלם (צ"מ נא:) נותן לו שכרו משלם (גאנץ) כע' שלם.

משליש (גיטין יח.) המשליש גמ לאשהו (רעפאָנירען, אייג- לעגען).

משום (תוס' טהרות ז) שלשלת דוסקיאות כו' ושל משומות;

צ"ל "משוחות" (מעססער) מודדים כבמשנה (כליס יד), ושל קופליאות *copula* (א' געפעס) מין כלי או דלי.

משמוט (ע"ז טו:) הב'ע במשמוטי; מל"מ (ענטרוייסען, ענטצוי- הען) שמשמיט א"ע מחמת איוה משפץ שיש עליו ונעשה לסמים.

משמט תר' מששק חרול (לפני' ז ט) משמט מלוחין (געהאָגע, געשטריק).

משמרה (צרכות ג.) משמרה ראשונה; בל"מ אשמורה (אבטהיילונג; פאָסמען) כ"ד משמרות (תענית כו.).

משמרת (אבות ה) משמרת ונפה (א' זייהע) כלי בעל נקבים לזקק בו היין מן השמרים.

משמרת (מ"ק ה.) עשו משמרת למשמרת (בעפאָכטונג, ווארנען).

משומשנא ת' משרת (טמות כה יב) משומשנא (בעדיענער) בע' שמש א.

משוניתא (מד' סהלים קכו) אהדריה ליה משוניתא (א' מעער-בווען) כע' שונית.

משיפא (סנח עז:) כדוי ליתן במשיפא של קלור (זאלב) מע' שף א. (זנחיס סנ:) לא נצרכא אלא לדרך משופש; כמו „משובש“.

משקיא תר' משתה (חסמך א ג) משקיא (א' מאהל).

משקופא ת' חבורה (שמות כא כה) משקופי (ביילע, שטרימע) עור הבשר מתרומם עגולי ממראה תכלת, מע' שקף ג.

משיר (בינה לה:) מאן דתני משירין; מע' נשר א (אבווערפען).

משרא (א) (סנהדרין קג:) מהיכא בעי מישרא (אנפאנגען) בע' שר ז.

משרא (ב) (מ"ז ח) בית מישרי (רוהע שטעללע, אויפענ-טהאלט).

משרוע תר' חלקקות (ירמי' גג ז) משרועין (שליפפריגער אָרט) בע' שרע ב.

משריתא תר' מחנה (שמות יד יט) משריתא (לאגער, שאאר) מע' שר יב.

משש (סנח קנז:) דאית ביה מששא (וועזענמליכעס, פֿיהל-מאסט-באר) עיי"ע כמש. ומה (ירו' פאה ח) מששות; שהן ממשמשין ובאים במשענתם.

מששתן (קה"ר, החכמה תעוז) הריאה מששתן; נראה שצ"ל מינשתם, עיי"ע נשתם לקמן (אטהעמ-טע) פי' שואבת נשימה ורוח [לו].

משתויא (ת"י זרלשית ליה) משתויהון דאומיא (פעסטע, גרונד-פעסטע) מוסד.

משתוקא בתרין (מגילה יח.) בע' שתק (שווייגען).

מתאכלי (ז"ז פה:) מתאכלי דתומי; גיר' הערוך „מסובלי“ *συμβολη* (ד' צוזאממענועמצען) מחרוזות קלועות מקש בשומים לארכה.

מותיב (ירוש' פאה ח) אכל ומותיב (ברעכען) השבה והקאה סן הגרון.

מותבא ת' מושב (שמות יז כ) מותבא (ד' זימצען, וואהג-פלאצין). מותבנא (שמוהל) (מר"ש א ז).

מתבן (פסחים ח.) ורפת בקר ומתבן; בית התבן (שמרצה-מאנאזין). מתברא

[לו] מששתן (קה"ר, החכמה תעוז) מעשרה שלימים המשמשין את הנפש כו' הושט למזון כו' הריאה מששתן; אין מובן למלה זאת, ולדעתי יש לגרום „מינשתם“ עג' נשימה, עיי"ע לקמן (אטהעמטע) פי' שואבת נשימה ורוח, כידוע שזהו ראשית מלאכת הריאה, ובש"ס (ברכות סא:) ריאה שואבת כל מיני משקין. ובאשר הדבר ידוע שאין המשקין יורדין ונשאבין אל הריאה, הוסיף רש"י לאמר: אעפ"י שהן נכנסין זכרם דרך הושט, הריאה מוללתן ושואבתן מצעד לדופני הכרס, אבל אכחו לה נדע עוד ממלאכה זו, ומדוע לא יזכירו חז"ל ראשית מלאכתה, שהוא „שאיבת הרוח“? ומה זה „כל מיני משקין“? וטוב מזה היה אם לא נגרום ג' מליס אלה, ויהיה כוונתם „ריאה שואבת“ ששואבת רוח (אטהעמטע) סכלית מעשיה, וישארו דברי חז"ל מסכימים לדבר ידוע ומפורסם—אבל לא אוכל להחלים מלגלות דבר אמת שמלחתי אח"כ, שנס גדולי חכמי יון היו חושבים שהריאה שואבת המשקה הנכחה, שכן הביא פלוטארך בחלק ה' מספריו [כפי שנעתק לל"א] לאמר: „איבער דען טארעל געגען פלאטאם בעהויפטונג, דאס דאס געטרענקע דורך דיא לונגע געהט, ומביא סס לשון פלאטא שאמר: „אללע געטרענקע געהען דורך דיא לונגען, מזה נראה שזימים ההם היו חושבים כן גם הפילוסופים וחכמי אוק"ע הגדולים.

(א) **מתברא**, ת' משבר (ישעי' לו ג) מתברא (געבאהר-שמוהל).

(ב) **מתברא** ת"י משברים (תסליס מז ח) מתבריא (וועללען).

מתיבתא (טופטיס ה יא) ומתיבת טוכסין (אויפֿענטהאלט) מושב.

מתוותא (עיכוזין כא.) אחוי ליה הני מתוותא (רואינען) חודבות, כע' תה ותיוהא.

מתוויא ת"י תשוקה (בראשית ד ז) מתוויא (ד' בעגעהרען) מל"מ.

מתח ל"מ (ישעי' מ כג) וימתחם (שפאנען, אויסרעהנען); וע"כ תרגם הירושלמי למלת "יתדות" (שמות כז יט), וכן למלת "מיתרים" (זמ"ד ג לו) "מתח", שבהם מותחים ידיעות האוהל, ומלת מתח ת לתרגם יתדות (שמות לה יח) הוא ט"ס, וצ"ל מתח.

מתכא או מתכת, ת' מסכה (שמות לד יז) מתכא (מעטאל, ערץ).

מתכלא תר' כמרקה (איזב מא כג) היך מתכלא (פפאנע; זאל-בע, שפעצערעיינענמישונג).

מתכלתא דמיא (חולין מז:) כערך משיכלא (שיסעל).

מתלא (ירוש' יומא ג) מצאו מתלא לדבריהם; כמו "אמתלא" (א' אויסרייד) משל והסבר להצטרק.

מתלנא (ירוש' פסחים ג) ומתלנא ד' זמנן *σαλευω* (בעוועגען, שווענקען) ענין גענוע ורחיצה.

(א) **מתן** (איזב יז טו) ומתינתני מן מסכינה (האָפֿפען) מערך מתן ב.

(ב) **מתן** (אבות ה) מתונים בדין (לאַנג-זאָס, געדולדיג) מתינות.

מותני (לענדען) מל"מ (שמות כח מז) שם א' מאיברי הגוף.

מתנן ת' האורים העשנים (ישעי' ז ד) אודיא מתנניא (רויכענדע).

מתפס ת' הוא מתחולל (איזב טו כו) הוא מתפס (פּראָפּאָן; ריכלאָז) מלשון חולין, מע' פס ה.

מתק (ע"ז יח:) טמש בהא ומתק בהא (זויגען, לעקען) ענין מציצה ולחיכה, ויתכן לפרש כן (איזב כד כ) מתקו רמה.

מתקל תר' מוקש (משלי יב יג) מתקל (שטררויכעלן).

מתקלהא (שס"ר, צאינה) ואש מתלקחת כו' מיתה ומתקלהא (זמ"ר יב "ומתקלהא" נראה שצ"ל "ומתקלחא" (פלאקערן) מע' קלח ב לקמן; פי' נמס ומתלהב.

(א) **מותר** ל"מ (משלי יד כג) יהיה מותר (פּאַרצונג, פּאַרטהויל) ענין יתרון.

(ב) **מותר** (זש"ס) מל"מ, מתיר אמורים (פּרויזא, ערלויבט).

מתורגמן (ת"י ברש"י ז מז כג) הוה מנשה למתורגמן (דאָל-מעטשער).

מתרכא ת' גרושה (ויקרא כח יד) מתרכא (געשייערען).

מתרמרמתא דעממי (תהלי' כג ז) בזוי (פּעראכשונג).

(א) **מתרן** (קס"ה, מה יתרון) לא מתרין אלא עם בני אומנתיה (רוהען, וואָהנען); כמו "משרין" ענין חנייה ושרייה.

(ב) **מתרן** (ילמד' תלא) חתך מתרין שלה שלא תלד; כע' מסר *μνηση* (געבאָרמוסטער).

מתרים (ירוש' ביצה ב); (פּראָמטצען) ענין העזה ופשיעה, עי"ע תרס לקמן.

מתרפס (ירוש' עיכוזין ה) רואין אותו כאלו מתרפס *τραυμα* (דורכבאָהרען) פי' נקיב מעבר לעבר [כמלת קודר שבמשנה שם].

מתרת ת' משרת (זמ"ד ו ג); (מאצע-ראציאָן, ווייכען) בע' תרה. נא